

Планирање, мониторинг и евалуација

Вебинар 14 - помошна стручна брошура

© Фонд за деца на Обединетите нации (УНИЦЕФ) 2014

За авторот: Даниел Монт е меѓународен експерт за собирање податоци за лицата со попреченост и за инклузивен развој. Во моментов е виш научен соработник во Центарот за попреченост и инклузивен развој при Универзитетскиот колеџ во Лондон и е консултант на многу меѓународни агенции. Претходно работел за Светска банка и бил претседател на Вашингтонската работна група за статистичка анализа на попреченоста при Обединетите нации. Има објавено многу трудови за мерење на попреченоста и за нејзиното социоекономско влијание во земјите во развој.

Потребна е дозвола за репродукција на било кој дел од оваа публикација. Дозволата им се дава бесплатно на образовни или непрофитни организации. Другите ќе треба да платат мал надомест.

Координација: Паула Фредерика Хант
Уредување: Стивен Бојл
Подготовка за печат: Камила Туве Етнан

Ве молиме контактирајте со: Division of Communication, UNICEF,
На внимание на: Permissions, 3 United Nations Plaza, New York, NY 10017, USA,
тел.: 1-212-326-7434;
е-пошта: nyhqdoc.permit@unicef.org

Со голема благодарност до Аустралијан Еид (Австралиска помош) за цврстата поддршка на УНИЦЕФ и неговите колеги и партнери, кои се посветени на остварување на правата на децата и лицата со попреченост. Партнерството „Права, образование и заштита“ (РЕАП) придонесува кон реализација на мандатот на УНИЦЕФ за заговарање заштита на правата на сите деца и за проширување на можностите за остварување на нивниот целосен потенцијал.

Планирање, мониторинг и евалуација

Вебинар брошура

Како може да ви помогне оваа брошура	4
Акроними и кратенки	6
I. Вовед	7
Анализа на состојбата заради планирање политики	7
Мониторинг на активностите	8
Евалуација на резултатите	8
Структура на брошурата	9
II. Анализа на состојбата заради планирање политики	10
Разбирање на инклузијата и на социјалниот модел на попреченост	10
Поволна средина	11
Страна на побарувачката: анализа на испораката на услуги.	12
Страна на понудата: свест и партнерства	12
Квалитет	13
Анализа на децата кои не одат на училиште	13
Алатки за сумирање на степенот на инклузија во училиштата и за идентификување на пречките за натамошна инклузија	14
III. Мониторинг	19
Процеси на мониторинг	19
Исходи од мониторингот	20
IV. Евалуација	24
Клучни состојки на ефективната евалуација	24
Извори на податоци	24
V. Примери на планови за мониторинг и евалуација: Србија и Јужна Африка	27
Србија	27
Јужна Африка	29
VI. Резиме	32
Поимник	33
Библиографија	34
Анекс 1: Листа за проверка на инклузијата од Јужна Африка	35
Фусноти	38

Како може да ви помогне оваа брошура

Целта на оваа брошура и придружниот вебинар е да им се помогне на вработените на УНИЦЕФ и партнерите да вклучат информации кои се релевантни за мониторинг и евалуација на инклузијата во училишните системи, како и на степенот на учество и успех на децата со попреченост.

Во оваа брошура ќе се запознаете со:

- Улогата на ситуациските анализи и системите за мониторинг и евалуација.
- Преглед на компонентите на ситуациските анализи и системите за мониторинг и евалуација, особено во однос на **инклузивното образование**.
- Примери на алатки за класификација на инклузивното образование и напори за осмислување системи за мониторинг и евалуација за ради инклузивно образование.

За подетални упатства околу програмите за инклузивно образование, ве молиме разгледајте ги следниве брошури во оваа серија:

1. Конципирање на инклузивното образование и негова контекстуализација во мисијата на УНИЦЕФ
2. Дефинирање и класификација на попреченоста
3. Законодавство и политики за инклузивно образование
4. Собирање податоци за детската попреченост
5. Мапирање на децата со попреченост кои не одат на училиште
6. ЕМИС и децата со попреченост
7. Партнерства, застапување и комуникација за социјални промени
8. Финансирање на инклузивното образование
9. Инклузивни предучилишни програми
10. Пристап до училиште и до наставна средина I - физички, информатички и комуникациски
11. Пристап до училиште и до наставна средина II - универзален наставен концепт
12. Наставници, инклузивна настава и педагогија во чиј центар се децата
13. Учество на родителите, семејството и заедницата во инклузивното образование
14. Планирање, мониторинг и евалуација (оваа брошура)

Како се користи оваа брошура

Во овој документ ќе најдете рамки во кои се сумирани клучните точки од секој дел, каде се нудат примери и се препорачува дополнителна литература. Клучните зборови се задебелени во текстот и опфатени во поимник на крајот од документот.

Ако во било кое време сакате да се навратите на почетокот од оваа брошура, едноставно кликнете врз изразот „Вебинар 14 - помошна стручна брошура“ на горниот дел од секоја страница, и ќе бидете насочени кон Содржината.

За да пристапите до помошниот вебинар, само скенирајте го QR кодот.

Акроними и кратенки

КПЛП	Конвенција за правата на лицата со попреченост
ГПНУ	Грижа и поддршка во наставата и учењето
ДИЗ	Демографско истражување на здравјето
ЕМИС	Информатички системи за управување со образованието
КАПС	Истражување за знаењата, ставовите и практиките
ИМЖС	Истражување за мерење на животниот стандард
МЕИ	Мониторинг, евалуација и известување
МИКС	Мултииндикаторско кластерско истражување
ИСМ	Информатички систем за мониторинг
МРПС	Мониторинг на резултатите за правичен систем
ДНОУ	Деца кои не одат на училиште
УНК	Универзален наставен концепт
ИСУ	Институт за статистика при УНЕСКО
ОН	Обединети нации
УНЕСКО	Организација на Обединетите нации за образование, наука и култура
УНИЦЕФ	Фонд за деца на Обединетите нации
ВГ	Вашингтонска група за статистика на попреченоста

I. Вовед

Клучни точки

- *За развивање успешни програми и политики, потребни се квалитетни информации за да се проценат потребите и приоритетите, да се следи нивното спроведување и да се оценат нивните резултати.*
- *Информациите може да потекнуваат од различни извори, како на пр., документи, податоци од анкети и пописи, административни и квалитативни податоци.*
- *Трите основни видови информации - анализи на состојбата, мониторинг и евалуација - треба да се набљудуваат како постојан круг на повратни информации.*

Во серијата вебинари на која ѝ припаѓа оваа брошура/вебинар, даден е широк преглед на потребата од инклузивно образование и на различните аспекти на развивање и имплементирање политики за инклузивно образование. Ова опфаќа промени во законите и политиките - вклучувајќи и реформи на образованието во раното детство, наставата, наставните планови, и подготовката на наставниците - градење партнерства во образовниот систем и во заедницата и воспоставување соодветни механизми на финансирање.

Реформите за целосно инклузивен образовен систем не може да се изведат преку ноќ и налагаат постапен процес. Освен тоа, чекорите што треба да се преземат - или кои се изводливи - зависат од контекстот на земјата. Иако е важно да постои соработка југ-југ, а најдобрите практики и извлечените поуки да се споделат со сите и во секаков контекст, подеднакво е важно секоја земја да развие сопствена стратегија за имплементација која е во контекст на нејзината реалност и ги зема предвид нејзините постојни предизвици и можности за развој. Затоа, за да се напредува ефективно и одржливо, важно е да се утврди стратегија со која ќе се определат тие чекори, ќе се следи нивната имплементација, ќе се оценат резултатите и ќе се проценат можните натамошни постапки.

Оваа брошура се заснова врз основните препораки од сите други брошури/вебинари во серијата (па соодветно, ќе упатува на конкретни брошури) и во неа се нудат упатства за пристапот, изворите на податоци и техниките на мониторинг, планирање и евалуација на **инклузијата**. Сепак, пред да се премине на конкретните инклузивни политики, вреди поопшто да се споменат различните видови анализа.

Анализа на состојбата заради планирање политики

Откако ќе се договори дека целта е создавање инклузивен образовен систем кој навистина ќе се темели на човековите права, треба да се направи проценка на актуелната состојба за подобро да се разбере природата и обемот на проблемот и да се утврди кој е следниот најдобар чекор. Упатства за ваква проценка постојат во Техничката забелешка на УНИЦЕФ, „Водич за анализа на состојбата со попреченоста“ и во Ниво 1 од „Мониторинг на резултатите заради правичност на системот“ (МРПС), рамка за мониторинг на УНИЦЕФ за резултати.

На пример, кај децата кои не одат на училиште (ДНОУ), тоа значи дека треба да се утврди колку деца не одат на училиште и кои се нивните одлики, вклучувајќи род, статус на **попреченост**, етничка припадност, учество на пазарот на трудот, регионални разлики или било кој друг фактор што може да влијае врз

нивниот живот. За повеќе информации, погледнете ја Брошура 5 од серијава и Глобалниот извештај за деца кои не одат на училиште од Институтот за статистика при УНЕСКО, кој може да го најдете на <http://www.uis.unesco.org/Education/Pages/oosci-global-report.aspx>

Целта на ваквата анализа е да се откријат пречките за запишување и успех на децата в училиште, како и да се идентификуваат и да им се даде приоритет на стратегиите за решавање на овие пречки. Со други зборови, *зошто* одредени особини на децата се поврзуваат со неодојба на училиште? Со *какви* сè институционални и структурни блокади се соочуваат децата кои не одат на училиште? *Каде се наоѓаат* влезните точки за намалување на овие бариери? Информациите за оваа анализа вклучуваат:

- Преиспитување на законодавството и политиките за подобро да се разберат институционалните предизвици за промовирање на инклузијата.
- Проценка на училишната средина и други фактори во средината кои влијаат врз образованието на децата.
- Квантитативни податоци од истражувања на домаќинствата за да се измери присуството на децата в училиште и како тоа е поврзано со личните и семејните одлики на децата, заедно со факторите во средината.
- Административни податоци кои ги опишуваат училишните искуства на децата, како и состојбата на училишните установи, материјалите и обуките за наставници.
- Квалитативни податоци за подобро разбирање на проблемите со кои секојдневно се соочуваат родителите, децата и училишните службеници, како и потребата за нивно надминување.

Ваквата анализа треба да ги разоткрие тесните грла и пречките во образованието и да понуди листа на приоритетни цели кои може да сѐ одразат во јавните политики и во активностите на УНИЦЕФ во партнерство со владата и другите засегнати страни. Се разбира, степенот и квалитетот на овие податоци ќе се разликуваат од земја до земја.

Мониторинг на активностите

Откако ќе се воведат програми или политики за поинклузивни училишта, важно е да се следи нивниот напредок. Кои се конкретните мерки што се преземаат за решавање на пречките на кои наидуваат децата? Дали се во согласност со програмата или политиката? Кои влезни елементи се користат и колку се троши на нив? Дали чинителите навремено ги исполнуваат своите обврски?

Следењето на активностите е важно од две причини. Прво, учесниците се држат на одговорност и се поттикнува дејствување. Второ, раното идентификување проблеми при имплементацијата овозможува да се преземат корективни мерки. Поради ова, во системите за мониторинг треба редовно да се известува.

Системите за мониторинг се потпираат врз административни записи. И додека МРПС (Ниво 2) се состои од следење на конкретни активности на ОН, во оваа брошура ќе бидат разгледани и активности кои може да им помогнат на владите да развијат сличен капацитет за мониторинг на сопствените влезни елементи и активности.

Евалуација на резултатите

Откако политиките ќе се изработат и ќе се спроведат, следната задача е да се оцени дали ги постигнале своите цели. На пример, едно е да се каже дека владата ја потрошила договорената сума на организирање континуирана обука за наставниците; а сосема друго е да се покаже дека со ваквата обука се намалиле стапките на осипување или дека се подобрил успехот кај учениците. Во МРПС, ваквиот тип на евалуација се дели на две нивоа (Ниво 3 и Ниво 4): краткорочен мониторинг на резултатите и нивно долгорочно потврдување.

Редовното објавување на податоците (на пр., еднаш годишно, па дури и на секои 6 месеци) може да покаже дали се отстрануваат тесните грла и пречките за запишување в училиште. Ваквиот мониторинг честопати ќе се потпира врз редовно собраните административни податоци, особено кај системските реформи. За помали програми и проекти, може да се собираат и други видови податоци. Собирањето на национално репрезентативни податоци, т.е. обемни податоци, што не се дел од некоја постојана административна активност, може да биде скапо и тешко изводливо. Сепак, овие податоци се корисни за навремено откривање на проблемите, што потоа овозможува да се преземат корективни мерки.

Подолготрајните евалуации општо ќе се засноваат врз национални истражувања на домаќинствата, како што е Мултииндикаторското кластерско истражување (МИКС), Демографското истражување на здравјето (ДИЗ) или Истражувањето за мерење на животниот стандард (ИМЖС). Ако за евалуацијата е осмислено посебно истражување, пред реформите во политиката, ќе треба да се спроведе појдовно истражување за да може да се измери успехот.

Според рамката МРПС, овие видови евалуација секогаш треба да се набљудуваат како непрекинат извор на повратни информации. На пример, долготрајните евалуации, во суштина се анализа на состојбата, со која се открива кои проблеми преостануваат откако ќе се преземат сите мерки, и кои би можеле да бидат следните чекори за нивно решавање.

Структура на оваа брошура

Остатокот од оваа брошура навлегува подетално во изворите на податоци и алатките што се потребни за секој вид анализа (анализа на состојбата, мониторинг и евалуација), потпирајќи се врз главните наоди и препораки од претходните брошури за потребните видови информации. Како пример се земени две земји, Србија и Јужна Африка, кои се искористени за илустративни цели.

За да дознаете повеќе, одете на:

- УНИЦЕФ, Водич за анализа на состојбата со попреченоста, Техничка белешка, јануари 2014.
- УНИЦЕФ, „Мониторинг на резултатите за правичен систем: белешка за алатки и активности во поддршка на МРПС во образовните сектори“, 2015.
- УНИЦЕФ, „Того: резиме на резултатите: остварување правичност во пракса, 2015.

II. Анализа на состојбата заради планирање политики

Клучни точки

- *Пред да се започне со анализа на состојбата, треба добро да се разберат инклузијата и попреченоста.*
- *Анализата на состојбата треба да опфати анализа на законодавството и политиките, финансиската состојба, испораката на услуги и партнерствата, како и на карактеристиките на децата кои не одаат на училиште.*
- *Постојат алатки за опис на целокупната инклузивност во образовниот систем.*

Првиот чекор во планирањето политики е да се утврди моменталната состојба преку темелна анализа на сите аспекти на системот. Според Водичот на УНИЦЕФ за анализа на состојбата со попреченоста, целта на таквата практика во однос на инклузивното образование е:

- Да се продлабочат сознанијата и да се зголеми свеста за состојбата и правата на децата, во однос на нивниот пристап до квалитетно образование.
- Да се анализира степенот до кој децата го уживаат ова право.
- Да се идентификуваат постојните тесни грла и пречки за стекнување квалитетно образование.
- Да се идентификуваат постојните политики и програми применети во одговор на овие пречки.
- Да се открие што самите деца сметаат дека најмногу им треба.
- Да се идентификуваат клучните одговорни лица.

Разбирање на инклузијата и на социјалниот модел на попреченост

Инклузијата стана помодарски збор што често се користи погрешно. Луѓето понекогаш веруваат дека со самото запишување на сите деца в училиште се постигнала инклузија. Неретко, за инклузија се зборува само во однос на децата со попреченост, иако, како што е посочено во неколку брошури од оваа серија, таа е многу посеопфатна и посуштинска. Затоа, во првата фаза од планирањето политики, креаторите на политики и сите засегнати страни треба да разграничат што навистина значи инклузија. Брошурите 1, 9, 10, 11 и 12 може да послужат како основа за ова разграничување. Истово важи и за попреченоста, која е и главната причина за исклучување од образовниот процес. Социјалниот модел, кој за попреченоста смета дека произлегува од интеракцијата меѓу пречките кај луѓето и бариерите со кои тие се соочуваат во средината, го замени стариот медицински модел, кој ја набљудуваше попреченоста единствено како недостаток кај луѓето. Овој пристап се зазема во **Конвенцијата за правата на лицата со попреченост** (КПЛП).

Како што е објаснето во брошурите 2 и 4, ова има директни импликации врз креирањето политики, па дури и врз собирањето податоци за попреченоста. Овие концепти треба јасно да се разберат пред било каква анализа.

Поволна средина

Сите деца имаат право на образование. Како што наведува Водичот, важно прашање на кое треба да одговори анализата на состојбата е дали постои поволна средина во која се промовираат и се штитат овие права.

Закони и политики

Две прашања го насочуваат испитувањето на законодавството и политиките. Прво, дали правото на инклузивно образование постои во законите, политиките и институциите во земјата? И второ, дали луѓето се свесни за тие права и дали се спроведуваат?

Што се однесува до првото прашање, важно е да се утврди дали правно-политичките рамки се составени на начин кој промовира инклузија. Во брошурата 3, предложени се неколку важни прашања за оваа анализа, меѓу кои и:

- Дали сите деца имаат право на образование? Дали имаат право на инклузивно образование и ако да, како се дефинира инклузијата?
- Дали политиките, одредбите и поддршката се усогласени во целата земја?
- Дали за децата се овозможува разумна адаптација?
- Дали сите стилови на учење се опфатени во планирањето на наставната програма, обуките, материјалите и погодностите (на пример, децата со попреченост, корисниците на малцински јазици, децата во оддалечени места итн.)?
- Дали постојат владини структури за поддршка на инклузивното образование?

Овие прашања може да се одговорат со преиспитување на соодветните закони, политики и регулативи, со што ќе се разграничи правно-политичката рамка и ќе се идентификуваат институционалните пречки за промовирање на инклузијата.

Второто прашање е: дали овие права се спроведуваат? Какви проблеми имаат различните засегнати страни (родителите, давателите на услуги и граѓанското општество) во структурата и спроведувањето на овие закони и политики?

За да се одговори на ова прашање потребна е квалитативна анализа - фокусни групи и структурирани интервјуа - со цел да се добие покомплексен приказ на искуствата на засегнатите страни. Исто така, релативно обемен број фокусни групи или интервјуа може да даде одговори и на првото прашање, а би биле и логистички полесни. Со тоа би се намалила и „оптовареноста со истражувања“ што ја чувствуваат многу наставници поради многубројните истражувања од кои обично се дел.

Финансиски систем

Како што е објаснето во Брошура 8, финансирањето е клучно прашање за владите кога се работи за инклузивно образование. Ова не се однесува само на нивото на финансирање, туку и на структурата на механизмите за финансирање. Финансиската анализа на образовниот систем треба да содржи:

- Анализа на постојниот буџет за образование, вклучувајќи ги и степенот на расходи и како буџетот се распределува во различни региони и во различни категории на трошоци. Дали буџетските распределби се во согласност со надлежноста на министерството?
- Проценки за дополнителните трошоци (заедно со анализа на рентабилноста) потребни за да се постигне целосно учество. УНИЦЕФ има најнов извештај со методологија за проценка на

трошоците, откако ќе се процени бројот на ДНОУ.¹ Анализата објаснета подолу може да се искористи за проценката на бројот на ДНОУ.

- Анализа на структурата на механизмот за финансирање, објаснета во Брошура 8. Дали финансирањето се заснова врз модел на влезни елементи или модел по глава на жител, модел базиран на ресурси или модел базиран на резултати? Како структурата на механизмот за финансирање влијае врз степенот на финансирање и врз распределбата? Какви се импликациите за инклузијата?

Освен преглед на буџетските политики и извештаи, оваа анализа треба да вклучи и фокусирани интервјуа со буџетски претставници од министерството за образование и училишната администрација, чии активности се обликувани според буџетските правила и распределби.

Страна на побарувачката: анализа на испораката на услуги

Според објаснувањата во брошурите 1, 9, 10, 11 и 12, за да се постигне инклузивно образование и да се воведат принципите на Универзалниот наставен концепт (УНК), потребен е поинаков пристап кон наставниот план, водењето на училишната, стилските на предавање, соработката со родителите и употребата на специјалисти. Освен ова, потребно е да постојат пристапни структури, материјали и комуникација. Ова важи за секој степен на образование, почнувајќи од предучилишна возраст (види Брошура 9).

Првиот клучен чекор е да се утврди дали засегнатите страни во образовниот систем ги познаваат веќе постојните закони и политики кои промовираат инклузија. Често, тоа не е така.

Степенот на инклузија во образовниот систем може да се констатира на повеќе начини. Што се однесува до физичката пристапност, може редовно да се прибираат основни податоци преку адаптирање на **Информатичките системи за управување со образованието** (ЕМИС) на државата, опишани во Брошура 6. Подетални информации може да се извлечат и од ревизиите за пристапност². Информации за наставничката обука (иницијална и континуирана) и достапноста на специјалисти или специјални ресурсни центри, исто така, може да се добијат од ЕМИС на земјата. Ова важи и за информациите за материјали и услуги.

Ако додавањето обемни информации во ЕМИС се чини претешко, тогаш можеби ќе треба да се спроведат истражувања во самите училишта. УНИЦЕФ и **Вашингтонската група за статистика на попреченоста** (ВГ) при Комисијата за статистика на Обединетите нации во моментов подготвуваат модул за училишна средина што ќе биде соодветен за истражувања на домаќинствата. За информации околу училишните искуства на децата може да се спроведат анкети на наставниците. Индексот за инклузија е извор на индикатори кои го опфаќаат целиот спектар на карактеристики на инклузивниот училишен систем, илустриран понатаму во оваа брошура³. Примерите од Србија и Јужна Африка дадени на крајот од брошурава се други, но сепак слични инструменти.

Страна на понудата: свест и партнерства

Едно е да постојат права, а друго е луѓето да бидат свесни за тие права и да ги имаат потребните сознанија и уверувања за да се борат за нивно остварување. Првиот чекор кон остварување на правата е да постои свест за нив. Анализата на состојбата треба да го утврди степенот до кој родителите и децата се свесни за законите, политиките и регулативите во нивната земја.

Како што е објаснето во Брошура 13, создавањето култура на соработка е клучно за успехот на инклузивното образование. Овде спаѓаат партнерствата меѓу родителите, заедницата и училиштето. Со анализата на состојбата треба да се утврди степенот до кој децата со попреченост и нивните

старатели се исклучени од општеството во целина, и особено од образовниот систем, врз основа на социјално-културните практики, норми и уверувања.

За да се увидат можностите и предизвиците од градењето вакви партнерства, клучниот момент е јасно да се разберат ставовите на различните засегнати страни. Покрај едноставно мапирање на постојните партнерства, анализата треба да навлезе и подлабоко во испитување на ставовите на засегнатите страни. Ако има средства, најдобар би бил двоен пристап во кој се користат квантитативни и квалитативни податоци. Квантитативните податоци може да се добијат од Истражувањето на знаењата, ставовите и практиките (КАПС), со што ќе се открие актуелната состојба на ставовите во јавноста и ќе се покаже колкаво внимание треба да им се обрне на можните бариери, на пример, преку кампањи за подигање на јавната свест или програми за информирање на заедницата. Преку фокусните групи со засегнатите страни може да се добие поголем увид во потеклото на ваквите пропусти во сознанијата и ставовите, истовремено дознавајќи и за начинот на кој може да се дадат информации при секојдневното носење одлуки за образованието.

Квалитет

Конечно, Водичот за анализа на состојбата со попреченоста ја нагласува важноста на квалитетот, во овој случај, на образованието. Со други зборови, колку се задоволни децата со попреченост и нивните семејства од образовниот систем и од школувањето што го добиваат? Мислењата на самите деца се особено важни: тие најдобро знаат каков третман добиваат и со какви бариери се соочуваат - вклучувајќи ги и бариерите што можеби се невидливи за нивните родители и наставници. На пример, дали сметаат оти наставниците ги третираат како еднакви со нивните врсници? Дали врсниците навистина ги прифаќаат? Дали постојат физички предизвици или информациски предизвици со кои редовно се соочуваат?

Анализа на децата кои не одат на училиште

Инклузивното образование се заснова на тоа сите деца да посетуваат редовна настава. Оттука, да се добие претстава за тоа кои деца не одат на училиште е важен предуслов за креирање политики што би допреле до нив. Покрај тоа, како што е истакнато во Брошура 5, секое проучување на ДНОУ мора да содржи и анализа на причините за нивното неодење на училиште - не само за да им се помогне да се запишат, туку и за да останат на училиште. Брошура 5 зборува за различните пречки од аспект на побарувачката и понудата, како и за политиките со кои на децата им се отежнува пристапот до образование. УНИЦЕФ и ИСУ во моментот објавуваат прирачник за спроведување истражувања за ДНОУ, што ќе може да се најде на www.inclusive-education.org веднаш штом стане достапен.

Глобалниот извештај за децата кои не одат на училиште на ИСУ може да се најде на <http://www.uis.unesco.org/Education/Pages/oosci-global-report.aspx>

Стандардната алатка на УНИЦЕФ за собирање информации за децата кои не одат на училиште е Мултииндикаторското кластерско истражување.⁴ Сепак, ова истражување можеби ќе треба да се прилагоди за да се идентификуваат подгрупите на деца за кои се верува дека се во висок ризик од неодење на училиште, како децата со попреченост или децата од одредени етнички малцинства. На пример, идентификувањето на децата со попреченост понекогаш се занемарувало или било проблематично во минатото. Меѓутоа, како што се објаснува во брошурите 4 и 5, УНИЦЕФ неодамна изработи и испроба подобрена методологија за тоа, која ќе стартува во 2015 година. И покрај ова, во Брошура 5 се предочува дека со стандардното истражување на домаќинствата, како што е МИКС, не може да се пронајдат децата во особено висок ризик од неодење на училиште, бидејќи е можно тие да не се вклучени во типичниот примерок на ваквите истражувања. Во ваквите истражувања често се испуштаат децата кои живеат во институции или на улица. Затоа, треба да се обрне посебно внимание

на информациите од други извори - административни податоци од институциите, разните програми за социјална заштита и од кривично-правосудниот систем - со цел во анализата да се вклучат и овие тешко достапни деца.

Една студија во Камбоџа ги идентификувала децата со попреченост и тешкотиите со кои тие се соочуваат преку работниците од заедницата, користејќи процедура во две фази: првичен прашалник за работниците, проследен со подетални проценки на децата.⁵ Студијата открила висока стапка на деца со оштетување на слухот предизвикано од валканата вода за капење, и довела до многу конкретни препораки за надминување на овој проблем, па така, и до подобри шанси за училишен успех на многу деца.

Алатки за сумирање на степенот на инклузија во училиштата и за идентификување пречки за натамошната инклузија

Од горенаведените анализи ќе се добие значителен број информации. Постојат неколку алатки со чија помош може да се утврдат овие информации и потоа да се искористат за опишување и мониторинг на степенот на инклузија на образовниот систем. Главната цел на опишувањето на системите, бездруго, е идентификација на пречките за инклузијата. Ова е неопходно и за да се утврдат политики за нивно отстранување.

Една таква алатка е индексот на УНИЦЕФ, кој е во фаза на изработка, прикажан на Табела 1. Тој се состои од скала со оценки од 1 до 4 за различни компоненти на образовниот систем.⁶ Компонентите се: закони и политики, физичка средина, материјали и комуникација, човечки ресурси, ставови и ЕМИС. Треба да се напомене дека овој индекс е напишан првенствено за инклузија на децата со попреченост, но може да се прилагоди за да биде посеопфатен. Упатствата за оценување на секоја од овие компоненти се дадени подолу.

Друг сличен, но подетален систем за оценување, претставен во Брошура 3, е даден подолу во Табела 2. Се надоврзува на претходниот систем за оценување и го дополнува. Сепак, ваквиот проширен систем не вклучува квалитативни податоци за попреченоста, кои се од суштинско значење за мониторингот. Ова би можело да се додаде.

Индексот за инклузија е уште подетален збир на индикатори за опишување на инклузијата на образовниот систем, кои се групирани во домени слични на оние од двата горенаведени системи, како што е прикажано во Табела 3. Предностите на овој индекс се истовремено и негови слабости, имено, поради тоа што индексот е толку исцрпен што може да биде тежок за користење. Во секој случај, во него се дадени примери за различните аспекти на системот за инклузивно образование.

Примерите за изградба на системи за мониторинг и евалуација на инклузијата во Србија и Јужна Африка се дадени подоцна во оваа брошура.

За да дознаете повеќе, одете на:

- Бут, Тони и Мел Ајнскоу, *Индекс за инклузија: развој на учењето и учеството во училиштата*, Центар за истражување на инклузивното образование, на http://www.eenet.org.uk/resources/docs/Index_English.pdf, 2002.
- ИСУ, *Глобален извештај за децата кои не одаат на училиште*, на <http://www.uis.unesco.org/Education/Pages/oosci-global-report.aspx>, 2014.
- УНИЦЕФ, *Водич за анализа на состојбата со попреченоста, техничка белешка*, на http://www.unicef.org/disabilities/files/General_Suggestions_for_Disability_SITANS.pdf, јануари 2014.
- УНИЦЕФ, *вeбсајт за МИКС* на http://www.unicef.org/statistics/index_24302.html

Табела 1: Индекс на УНИЦЕФ за политики на инклузивно образование што ги опфаќаат децата со попреченост

Високо (Оценка 4)	Средно (Оценка 3)	Спорно (Оценка 2)	Слабо (Оценка 1)
<p>Закони/политики. Постои закон/политика за правото на образование на сите деца, експлицитно споменувајќи ги децата со попреченост. Освен ова, постои и државен план за инклузивно образование.</p>	<p>Закони/политики. Постои закон/политика за правото на образование на сите деца, експлицитно споменувајќи ги децата со попреченост.</p>	<p>Закони/политики. Постои закон/политика за правото на образование на сите деца, кој само имплицитно ги споменува децата со попреченост.</p>	<p>Закони/политики. Не постои никаков закон/политика за правото на образование на децата со попреченост.</p>
<p>Физичка средина. Сите училишта имаат пристапни училници и/или разумна адаптација без никакви физички бариери (вклучувајќи и пристапни тоалети и места за рекреација).</p>	<p>Физичка средина. Повеќе од половина училишта имаат пристапни училници и тоалети, кои понекогаш се така изградени, а понекогаш се резултат на импровизирани адаптации.</p>	<p>Физичка средина. Помалку од половина училишта се пристапни (вклучувајќи ги и тоалетите). Некои училишта имаат пристапни училници или користат импровизирани рампи.</p>	<p>Физичка средина. Општо, училиштата не се пристапни. Децата со физичка попреченост имаат тежок или никаков пристап до училишните објекти (вклучувајќи ги и тоалетите).</p>
<p>Материјали и комуникација. Во повеќето редовни училишта, достапни се асистивни уреди и материјали. Книгите и другите материјали содржат позитивни примери на деца со попреченост.</p>	<p>Материјали и комуникација. Во специјалните училишта, достапни се асистивни уреди и материјали, но во помалку од половина редовни училишта. Неколку книги и други материјали содржат позитивни примери на деца со попреченост.</p>	<p>Материјали и комуникација. Во специјалните училишта, достапни се асистивни уреди и материјали, но не и во редовните училишта. Децата со попреченост речиси никогаш не се споменуваат во книгите или материјалите.</p>	<p>Материјали и комуникација. Во училиштата не се достапни асистивни уреди и материјали. Книгите и другите материјали воопшто не споменуваат деца со попреченост.</p>
<p>Човечки ресурси. Повеќето наставници и училишни службеници се обучени за инклузивно образование. Сите училишта може да се консултираат со специјалисти. Повеќето деца имаат пристап до логопеди, физиотерапевти или работни терапевти, според потребите.</p>	<p>Човечки ресурси. Повеќе од половина наставници и училишни службеници се обучени за инклузивно образование. Повеќе од половина училишта можат да се консултираат со специјалисти. Децата имаат одреден пристап до логопеди или физиотерапевти.</p>	<p>Човечки ресурси. Помалку од половина наставници и училишни службеници се обучени за инклузивно образование. Помалку од половина училишта можат да се консултираат со специјалисти. Децата немаат никаков пристап до логопеди или физиотерапевти.</p>	<p>Човечки ресурси. Наставниците и училишните службеници не се обучени за инклузивно образование. Тие не можат да се консултираат со специјалисти за прашања поврзани со образованието на децата со попреченост. Децата немаат никаков пристап до логопеди или физиотерапевти.</p>
<p>Ставови. Наставничкиот и административниот кадар го поддржува вклучувањето на децата со попреченост во редовната настава и е подготвен на значителни приспособувања кои би го олесниле тоа. Наставниот план и водењето на училишната се доволно флексибилни за да одговорат на индивидуалните потреби на учениците.</p>	<p>Ставови. Наставничкиот и административниот кадар не е против вклучување на децата со попреченост во редовната настава и е подготвен на мали приспособувања кои би ја олесниле нивната инклузија.</p>	<p>Ставови. Наставничкиот и административниот кадар не ја гледа поентата во тоа да ги вклучи децата со попреченост во редовната настава, но нема експлицитни приговори. Смета дека тој не е одговорен за никакви приспособувања кои би им ја олесниле инклузијата.</p>	<p>Ставови. Наставничкиот и административниот кадар е против вклучување на децата со попреченост во редовната настава и не се чувствува должен да направи било какви приспособувања кои би ја олесниле нивната инклузија.</p>
<p>ЕМИС. Рутинскиот ЕМИС содржи податоци за децата со попреченост, користејќи ги дефинициите од МКФ. Се подготвуваат извештаи за запишувањето на овие деца в училиште.</p>	<p>ЕМИС. Постојат одредени податоци за децата со попреченост во училишниот систем, но тие се опишани со медицинската дијагноза. Се подготвуваат извештаи за запишувањето на овие деца в училиште.</p>	<p>ЕМИС. Постојат одредени податоци за децата со попреченост во училишниот систем, но тие се опишани со медицинската дијагноза. Нема извештаи за запишувањето на овие деца в училиште, освен во специјалните училишта.</p>	<p>ЕМИС. Нема податоци за децата со попреченост во рутинскиот ЕМИС.</p>

Табела 2: Рубрика за инклузивност од Брошура 3

Закони и политики за ИО	Напредни (Оценка 4)	Воспоставени (Оценка 3)	Во зачеток (Оценка 2)	Слаби (Оценка 1)
1. Секое дете има право на образование	Постои закон/политика за утврдување на правото на сите деца да добијат образование во инклузивни услови, со изречно споменување на децата со попреченост. Постои заеднички/општ образовен план/политика, со кои се опфатени сите деца, на терен и во пракса, и во кои се дава осврт на рамноправноста.	Постои закон/политика за утврдување на правото на сите деца да добијат образование, со изречно споменување на децата со попреченост. Постои посебна политика/план за инклузивно образование.	Постои закон/политика за утврдување на правото на сите деца да одат на училиште, што имплицитно, но не и експлицитно, ги вклучува децата со попреченост.	Не постои закон/политика за утврдување на правото на децата со попреченост.
2. Училиштето и наставната средина се пристапни	Владата инвестира во широки консултации со заедницата на лицата со попреченост заради идентификување и отстранување на физичките, транспортните, комуникациските и становишните пречки за пристап на децата со попреченост до, и во самото училиште. Воведени се политики, поддржани со средства, заради преземање акција околу пречките. Сите училишта имаат пристапни училници и/или се разумно адаптирани со отстранети комуникациски и физички бариери (вклучувајќи пристапни тоалети и простор за рекреација).	Над половина од училиштата имаат пристапни училници и тоалети, со комуникациски адаптации. Владата го препознава постоењето на повеќето бариери и презема акција од случај до случај, без сеопфатна политика.	Под половина од училиштата се пристапни (вклучувајќи и тоалети). Некои училишта имаат пристапни училници или користат импровизирани рампи. Нема комуникациски адаптации како на пр., знаковен јазик. Владата ја препознава потребата да ги реши физичките и комуникациските бариери кои го спречуваат пристапот до училиште, вклучувајќи ги и скалите, тесните врати и непрестапниот транспорт. Нема сеопфатна политика, ни ресурси за отстранување на овие бариери. Нема акција за другите бариери.	Преовладува медицинскиот модел на попреченост. Нема инвестиции во анализа или во отстранување на пречките за пристап до инклузивно образование.
3. Наставниците, вклучувајќи и наставници со попреченост, се поддржани да работат во услови на инклузивно образование	Политиката/планот за инклузивно образование опфаќа препораки за подготвителна и континуирана обука на наставниците за инклузивни образовни методи, и за обезбедување непрекинат развој и поддршка на капацитетите. Преземени се чекори за имплементација на политиката. Владата изречно се залага за вработување и обука на наставници со попреченост. Сите законски пречки за нивно вработување се отстранети. Направени се инвестиции во наставничките факултети за промовирање и поддршка на пристапот.	Политиката/планот за инклузивно образование опфаќа препораки за подготвителна и континуирана обука на наставниците околу инклузивни образовни методи. Владата има направено изречна заложба општо да вработува и да обучува наставници со попреченост. Политиките за поддршка на нивното вработување сè уште не се спроведуваат.	Владата изработува предлози за обука заради поддршка на инклузивното образование. Таа е волна да вработува наставници со попреченост. Не постојат проактивни инвестиции за да се овозможи ова.	Не постојат планови за обука на наставниците околу инклузивни методи на образование. Нема наставници со попреченост во училиштата. Нема политика, ниту заложба за нивно вработување.

<p>4. Секое дете има право на заштита од дискриминација врз основа на попреченост</p>	<p>Недискриминацијата врз основа на попреченост е содржана во Уставот и законите, поткрепена со јасни политики и стратегии за унапредување на примената и за обезбедување механизми на спроведување.</p>	<p>Донесени се закони за недискриминација врз основа на попреченост, но не се преземаат активности за нивно спроведување.</p>	<p>Постои општ закон против дискриминација, но нема конкретен осврт на попреченоста - опфатена под „или друг статус“ т.е. еквивалентен израз.</p>	<p>Не постои заштита од дискриминација во законодавството или во уставот.</p>
<p>5. Децата се заштитени од сите форми на насилство во училиштата</p>	<p>Законодавството ги забранува сите форми на телесно или друго понижувачко казнување во сите училишта. Законодавството нашироко се промовира, а наставниците се обучени за позитивни форми на дисциплинирање. Училиштата треба да имаат стратегии за борба против малтретирање, во кои се води сметка за особено ранливост на насилство на децата со попреченост, како и за родовите димензии на насилството.</p>	<p>Законодавството ги забранува сите форми на телесно казнување во училиштата, но, за наставниците се обезбедува мала поддршка за негова имплементација. Децата главно не знаат за законодавството.</p>	<p>Владината политика обесхрабрува користење телесно казнување, но не е ни забрането.</p>	<p>Законодавството не забранува телесно казнување во училиштата, и не постојат политики за малтретирање.</p>
<p>6. Децата имаат право на демократско учество во училиштата и да бидат консултирани за образовната политика</p>	<p>Постојат задолжителни ученички совети и управни комитети во училиштата, каде учениците имаат реална контрола врз важните одлуки. Ученичките совети целосно ги претставуваат учениците, а децата со попреченост имаат активна улога. Владата ги консултира децата со попреченост за тоа како да се зајакне инклузивното образование.</p>	<p>Ученичките совети се широко распространети во редовните училишта, но ги има само во неколку специјални училишта. Во инклузивните училишта, постои тенденција децата со попреченост да бидат исклучени од учество во училишните совети.</p>	<p>Постојат ученички совети во неколку редовни училишта, но воопшто нема можности да се чуе гласот на децата со попреченост.</p>	<p>Во ниедно училиште нема ученички совети или други механизми преку кои децата може да ги искажат своите ставови.</p>
<p>7. Пристапот до образование за децата со попреченост е во надлежност на Министерството за образование</p>	<p>Министерството за образование е одговорно за образованието на секое дете, и има експлицитни политики за досегање до сите деца со попреченост, со цел тие да одат на училиште.</p>	<p>Образованието за деца со попреченост е во надлежност на Министерството за образование, но има ограничени ресурси и/или заложба, а многу деца со попреченост остануваат вон училиште.</p>	<p>Владата предлага надлежноста за образованието на децата со попреченост да се префрли кај Министерството за образование, но нема рок за тоа.</p>	<p>Одговорноста за сите прашања во врска со децата со попреченост е во рацете на Министерството за здравство, социјална заштита, или еквивалентна институција.</p>
<p>8. Постои национален координиран пристап кон инклузивното образование</p>	<p>Постои јасна национална политика за инклузивно образование, во која се вклучени министерствата за образование, социјална заштита, детска заштита, здравство, транспорт, планирање, водоснабдување и канализација, финансии, и сл.</p>	<p>Постои национална политика за инклузивно образование, но остварен е само ограничен напредок при нејзиното спроведување.</p>	<p>Постои извесна соработка меѓу клучните сектори, но таа е ад-хок и неформална.</p>	<p>Не постои координација меѓу владините институции.</p>
<p>9. Децата со попреченост се згрижени и поддржани во своите семејства или во средина што ја заменува семејната</p>	<p>Децата со попреченост се поддржани преку услуги во заедницата, за да живеат со своите семејства. Постои временски утврдена национална стратегија, поткрепена со законодавство, за затворање на сите постоечки големи институции за згрижување на деца со попреченост и за пренос на средства во редовното образование и во инклузивните служби во заедницата.</p>	<p>Владата се залага за ставање крај на институционалната грижа, но нема национална стратегија. Постојат само ретки активности за тоа. Воведен е одреден степен на финансирање и услуги за поддршка на семејствата на децата со попреченост кои живеат дома.</p>	<p>Владата го препознава штетниот ефект на институционалната грижа врз децата и планира да ги затвори тие институции, но досега нема имплементација. Ограничена поддршка само за семејствата на децата со попреченост.</p>	<p>Децата со попреченост најчесто се сместуваат во институции и не се преземаат мерки за ограничување на бројот на такви објекти. Не постојат услуги во заедницата за поддршка на семејствата со деца со попреченост.</p>

Табела 3: Димензии и делови од Индексот за инклузија

ДИМЕНЗИЈА А *Создавање култура на инклузија*

Дел А.1 Градење заедница

Дел А.2 Воспоставување инклузивни вредности

Со оваа димензија се создава сигурна, стимулативна заедница на прифаќање и соработка, во која секој се цени како основа за највисоки достигнувања. Се развиваат заеднички вредности на инклузија кои се пренесуваат на сите нововработени, ученици, управители и родители/старатели. Во инклузивната училишна култура, одлуките за политиките и секојдневната практика во училиниците се донесуваат врз основа на принципи и вредности, така што развојот на училиштето станува континуиран процес.

ДИМЕНЗИЈА Б *Креирање инклузивни политики*

Дел Б.1 Развивање училиште за сите

Дел Б.2 Организирање поддршка за различноста

Преку оваа димензија, инклузијата е присутна во сите училишни планови. Со политиките се поттикнува учество на учениците и на наставниот кадар од моментот кога ќе станат дел од училиштето, се допира до сите ученици во местото и се минимализираат притисоците од исклучување. Сите политики имаат јасни стратегии за промена. Поддршката се однесува на сите активности со кои се зголемува капацитетот на училиштето да одговори на разновидноста кај учениците. Формите на поддршка се развиваат според инклузивните принципи и се внесуваат во една рамка.

ДИМЕНЗИЈА Ц *Развивање инклузивни практики*

Дел Ц.1 Организирање на учењето

Дел Ц.2 Мобилизирање ресурси

Со оваа димензија се развиваат училишни практики кои ја одразуваат инклузивната култура и политики на училиштето. Часовите се во согласност со разновидноста на учениците. Тие се охрабруваат активно да се вклучат во сите аспекти на своето образование, засновано врз сознанијата и искуствата стекнати вон училиштето. Вработените утврдуваат материјални средства и ресурси кај себеси, учениците, родителите/старателите и локалните заедници, што може да се мобилизираат за поддршка на учењето и учеството.

Извор: Бут, Тони и Мел Ајнскоу „Индекс за инклузија: развој на учењето и учеството во училиштата“, Центар на студии за инклузивно образование, 2002

Белешки

III. Мониторинг

Клучни точки

- Мониторирањето претставува следење на процесот, т.е. на преземените активности, влезните елементи и расходите; на излезните резултати, на пр., обучени наставници и изградени училишта; и на крајниот исход, на пр., искуството на децата в училиште.
- Со информатичките системи за мониторинг (ИСМ), информациите мора да се собираат навремено и одржливо.
- ЕМИС е клучен дел од секој ИСМ за следење на инклузивното образование.

Мониторингот опфаќа рутинско собирање информации за да се утврди дали проектите и програмите се одвиваат според планот, и дали уште на почетокот ги постигнуваат посакуваните резултати. Се состои од два типа активности: процеси и резултати на мониторинг. Во однос на процесите, дали се реализираат планираните активности? Во однос на резултатите, дали активностите го имаат саканиот ефект?

Соодветниот мониторинг налага развивање на информатички систем за мониторинг, во кој се собираат и се чуваат податоците, а со нив се ракува навремено и одржливо.⁷ Затоа, треба да се задолжи водечка владина агенција конкретно да го изработи и да го одржува тој систем. Исто така, ова налага конкретни индикатори според целите утврдени во планот на владата за напредок кон инклузијата. Важно е да се запомни дека ефективниот ИСМ не само што собира информации, туку и ги прави лесно достапни за заинтересираните страни. Притоа, креаторите на политики се држат на одговорност за своите постапки, а сите се известуваат за можните тесни грла.

Процеси на мониторинг

Првиот чекор при мерење на влезните елементи и имплементацијата (заедно со излезните резултати) е да се има јасна идеја за целите на програмата. Индикаторите во ИСМ треба да се изградат околу овие цели, а агенцијата да известува за активностите и трошоците. На ниво 2 во МРПС, утврдена е методологија за ова во врска со активностите на УНИЦЕФ, но владата веројатно ќе има свој ефективен ИСМ. Ако нема, тогаш за неа ќе биде важна поддршка при изградба и одржување на еден ваков систем.

На пример, ако целта е сите наставници да имаат пристап до ресурсни центри кои обезбедуваат постојана поддршка во инклузивното образование, тогаш колку наставници добиле континуирана обука за инклузија? Колку ресурсни центри се изградени? Колкав процент на наставници имаат редовен пристап до такви центри? Какви влезни елементи се набавени и колкави се трошоците за нив? И, како се распределуваат средствата? Исто така, врз основа на буџетските распределби, расходите и измерените резултати, дали очекуваниот рок за завршување е во согласност со наведените цели?

Важно е овие податоци да се собираат на одржлив начин. Затоа, собирањето податоци треба да се вгради во тековните административни информатички системи. Во образованието, ЕМИС, кој се состои од годишен попис на училиштата, е во сржта на ваквите системи, па треба што повеќе да се користи за да се следат ваквите информации за училиштата и децата кои одат во нив. Како што е објаснето во Брошура 6, УНИЦЕФ изработи водич за тоа како да се вклучат релевантните информации за попреченоста и инклузијата во ЕМИС, кој во моментов се тестира како пилот во Етиопија и Танзанија.

Во ЕМИС не се собираат буџетски информации, иако нив ги собираат министерствата за образование, кои веќе имаат посебни системи за ова. Информациите треба да опфатат барем полугодишни извештаи за активностите, а буџетските ставки треба да се обликуваат така што расходите наменети за поинклузивен училишен систем лесно да се следат.

Следењето на активностите од политиките е јасно. Донесен ли е закон кој вели дека сите деца имаат право на образование? Усвоена ли е национална стратегија за инклузија? Дали националната наставна програма е преработена за да се овозможи поголема флексибилност в училища? Овие прашања може да се одговорат преку преглед на владините извештаи. Меѓутоа, ниту со прегледот, ниту со ЕМИС, не се следат конкретните искуства в училища. Наставната програма може да се реформира за да се овозможи поголема флексибилност, но дали таквата флексибилност се користи в училища? Честата и редовна проценка на тоа е премногу тешка за редовното собирање административни податоци. Меѓутоа, може да се примени насочено собирање квалитативни податоци за да се откријат можните тесни грла. Потоа, тие може да се решат со менување на политиката или на нејзиното спроведување. Сепак, за тоа треба да се определи кога ќе се собираат квалитативните податоци заради нивно најдобро внесување во процесите на креирање политики и буџетирање во земјата.

Исходи од мониторингот

Клучниот исход од инклузивното образование е учеството на децата в училиште. ЕМИС е главниот механизам кој образовниот систем го користи за овој мониторинг. Во годишниот попис на училиштата во ЕМИС обично се собираат информации за бројот на запишани ученици, напредувањето во следното или повторувањето на одделението, осипувањето и префрлањето во друго училиште. Како што е објаснето во Брошура 6, УНИЦЕФ изработи водич за вклучување информации за децата со попреченост во училиштата, кој во моментов се пилотира во Етиопија и Танзанија.

Информациите за училишното искуство на децата треба да се расчленат според секоја карактеристика која влијае врз нивното присуство или успех на училиште. Ова ги вклучува возраста, родот, статусот на попреченост, етничката припадност, употребата на малцински јазик, или секој друг фактор во контекст на земјата за кој се смета дека го засега училишното искуство.

Меѓутоа, ДНОУ не се опфатени во ЕМИС. Затоа, иако со податоците за осипување и повторување може да се следи бројот на деца во ризик од неодење на училиште, тие не го опфаќаат целосно бројот на деца кои не добиваат образование. Затоа, треба да се употребат и дополнителни административни извори на податоци - како што се извештаите за број на деца во институции или за број на деца задржани поради бегање од часови. Треба да се види кои административни податоци за децата би можеле да бидат поврзани со нивното присуство в училиште за да се идентификуваат изворите на податоци во земјата, нивниот квалитет и сите празнини. Ова се објаснува поцелосно во Прирачникот за спроведување студија за ДНОУ.

Градењето на систем со кој постојано и целосно се следи бројот на деца вон училиште - особено расчленет според карактеристики - можеби не е можно, но треба да се направат напори за целосно да се искористат административните податоци што постојано се собираат, со цел ваквите системи да се обликуваат за податоците да станат покорисни. Сеопфатна анализа на ДНОУ може да се прави не толку редовно, преку процесот на евалуација наведен подолу.

Алатките споменати претходно во оваа брошура за карактеризирање на инклузивноста на образовниот систем, исто така, може да бидат основа за индекс што ќе се користи за следење на вкупната инклузивност на системот. Во Табела 4, даден е метод за тоа со помош на алатката на УНИЦЕФ. Комбинирањето на оценките за категориите утврдени во Брошура 3 (прикажано погоре) во еден индекс може да се направи на сличен начин, но аналитичарите ќе треба да ја појаснат тежината што ја даваат на секој аспект од системот. Во првиот систем, во Табела 1, претпоставката е дека секој домен (право и политики, физичка средина, итн.) е подеднакво важен. Ако се направи истата претпоставка за деветте фактори во системот во Табела 2,

може да се креира општа оценка на ист начин. Ако не, тогаш треба да се креира систем на пондерирање (факторирање).

Како и кај сите други прашања опфатени во оваа последна брошура, важно е да се има на ум дека системите за мониторинг ја стеснуваат призмата низ која го мериме напредокот и/или успехот. Иако мониторирањето е исклучително важно, важно е да се знае дека само следењето на образованието нема да ни овозможи да го измериме остварувањето на правата на децата. Броењето, мерењето и прибирањето податоци за децата кои одат и учествуваат в училиште даваат нецелосна слика за децата, бидејќи се фокусираат само врз оние кои одат на училиште (или кои биле идентификувани како ДНОУ, или се деца во ризик од неодење на училиште). Процесите и исходот од мониторингот, на моменти, може да ви даде индикации за идентификација на учениците кои се целосно невидливи за образовниот систем. Сепак, реалниот и насочен фокус врз следењето на децата во другите сектори (т.е. здравство, заштита, рана интервенција, социјална заштита, миграција, и сл.), како и вкрстеното споредување со образованието се суштински за СИТЕ деца да се избројат и да се земат предвид.

За да дознаете повеќе, одете на:

- Лопез-Ачеведо, Г.П. Краузе и К. Мекеј (изд.), *Градење подобри политики: факти и детали за системите на мониторинг и евалуација*, Светска банка, 2012.
- *Глобалниот извештај на ИСУ за децата кои не одат на училиште може да се најде на <http://www.uis.unesco.org/Education/Pages/oosci-global-report.aspx>*
- *ИСУ, Упатство за спроведување студија за ДНОУ, data.uis.unesco.org.*

Табела 4: Упатство за креирање индекс за квалитативно известување околу инклузијата врз основа на критериумите на УНИЦЕФ

За различните компоненти на образовниот систем, на долниот крај од континуумот, земјата може да има „Слабо (или 1)“ како оценка, а на повисокиот крај од континуумот нејзината оценка може да биде „Со висок квалитет (или 4)“. Оценката на земјата за даден домен се добива преку:

- Пред сè, оценување на сите поединечни критериуми дефинирани во тој домен. Оценката на земјата за одреден критериум идеално треба да биде врз основа на докази, иако може да се употреби и „проценка“ за да се утврди проценетиот степен на земјата врз основа на нејзиниот конкретен контекст.
- Пресметување на оценката за доменот, што одговара на просечната оценка за критериумите.
- Заокружување на вредноста со децимали за да се утврди нивото на кое ќе се рангира земјата.

Во табелата подолу се дава резиме на методот на пресметка за секој домен.

Домени	Висок квалитет (Оценка 4)	Среден (Оценка 3)	Сомнителен (Оценка 2)	Слаб (Оценка 1)	Оценка по домен
Домен 1					
Критериум 1.1	4				$(4+4+3)/3 = 3,66$ S1 = 4
Критериум 1.2	4				
Критериум 1.3		3			
Домен 2					
Критериум 2.1	4				$(4+1)/2 = 2,5$ S2 = 2
Критериум 2.2				1	
Домен 3					
Критериум 3.1		3			$(4+3)/2 = 3,5$ S3 = 3
Критериум 3.2	4				
Домен 4					
Критериум 4.1				1	$(1+1+1+1)/4 = 1$ S4 = 1
Критериум 4.2				1	
Критериум 4.3				1	
Критериум 4.4				1	

Општата оценка за одреден квалитативен индикатор се добива со помош на просекот од оценките на домените.

Домени	Висок квалитет (Оценка 4)	Среден (Оценка 3)	Сомнителен (Оценка 2)	Слаб (Оценка 1)
Домен 1	4			
Домен 2			2	
Домен 3		3		
Домен 4				1
Просек	Просек = $(4+2+3+1)/4 = 2,50$ (ниво 2) Напомена: користиме заокружена вредност (цел број) за утврдување на нивото			

Белешки

IV. Евалуација

Клучни точки

- *Со евалуацијата се мерат долгорочните резултати од политиките и програмите, па така се вклучуваат подетални податоци и анализа отколку со ИСМ.*
- *Евалуацијата налага појдовни информации и група за споредба или контролни групи.*
- *Поради трошоците за изработка и спроведување на истражувања, најдобро е да се употребат и да се адаптираат постоечките инструменти, како на пр., МИКС, секогаш кога е можно.*

Со евалуацијата се испитува ефектот од политиките и програмите врз нивните цели. Таа се прави врз основа на договорени индикатори за исход, кои се изречно поврзани со тие цели. Важно е да се напомене дека овие индикатори не се базирани на излезни резултати - на пр., број на изградени училишта - туку на исходи, како на пр., повеќе деца кои завршуваат средно училиште. Резултатите се работите што се користат за реализација на исходите. Постои огромна литература за спроведување ефективна евалуација, за што може да се најдат информации во Лопез-Ачеведо, Г.П. Краузе и К. Мекеј (2012), но во овој дел накратко ќе се нагласат неколку клучни точки за евалуацијата и ќе се споменат потенцијални извори на податоци за евалуацијата на политики и програми за инклузивно образование.

Клучни состојки на ефективната евалуација

Бидејќи целта на евалуацијата е да се види ефектот од некоја програма или политика, потребна е појдовна основа. Со други зборови, потребна е сликата „пред“ и „после“. Затоа, ако планираните индикатори се потпираат врз податоци кои сè уште не се собрани, важно е прво да се изработат тие податоци. Исто така, тоа значи оценување на квалитетот на постојните податоци. На пр., ако една цел е да се зголеми бројот на децата со попреченост, тогаш дури и ако веќе се собираат податоци за нив, важно е да се оцени дали тие податоци се со добар квалитет (види Брошури 2 и 4). Ако појдовните податоци се со лош квалитет, ќе бидат од мала корист. Исто така, ако се промени начинот на кој се собираат податоците меѓу утврдувањето на појдовната основа и мерењето на ефектот, тогаш појдовните податоци не се употребливи. Затоа, мора да постојат индикатори, дефиниции на податоците и методологија за нивно собирање пред да се преземат активности, доколку треба правилно да се евалуираат.

Второ, евалуацијата налага споредбена или контролна група. Многу работи се случуваат во времетраењето на програмата, и ако се гледаат само сликите „пред“ и „после“, тогаш ефектот (или немањето ефект) на програмата може погрешно да се припише на некој друг истовремен настан. Затоа, ако е можно, подобро е да се споредат резултатите меѓу децата засегнати со политиката или програмата наспроти оние кои не се засегнати.

Извори на податоци

Пристапот со комбинирани методи на собирање квантитативни и квалитативни податоци се смета за најдобра практика во евалуацијата. Квантитативните податоци значат истоветни, лесно споредливи мерења на резултатите што може да се соберат во репрезентативни примероци за да се окарактеризира целата популација и разни потпопулации. Тие може да се искористат и за испитување на статистичките корелации меѓу различните фактори. Квалитативните податоци може да ја објаснат динамиката на состојбата, т.е. процесите во основата на корелациите меѓу квантитативните податоци.

Во Рамка 5, прикажани се примери на квантитативни и квалитативни податоци кои може да се собираат за евалуација на политиките за инклузивно образование.

Општо, многу поскапо е да се соберат квантитативни податоци, а по својата природа, тие обично значат покомплициран процес на избирање примерок и осмислување на истражувањето. Затоа, важно е да се употребат постоечките истражувања, кои не само што биле тестирани - и за кои веќе постои појдовна основа - туку и имаат средства со кои може да бидат одржливи. Може да се употребат и податоци од ЕМИС за евалуација на излезните резултати, но иако системот може да обезбеди обемни податоци за искуствата на децата в училиште, нема да има податоци за ДНОУ, ниту ќе има многу информации - освен местото на живеење - за карактеристиките на семејството на детето, кои може да бидат важни кодетерминанти за училишниот успех на децата.

МИКС е водечки пример за мерење на образовните резултати и за испитување на нивната корелација со други фактори. Две други редовно спроведувани истражувања кои може да обезбедат одредени информации за образованието, но подетални информации за социо-економските и здравствени индикатори, се ИМЖС (мерење на животниот стандард) и ДИЗ (демографско-здравствено истражување), соодветно. Всушност, тимовите на меѓународните агенции за поддршка на МИКС, ИМЖС и ДИЗ обично работат заедно за да ги усогласат индикаторите во нивните инструменти.

МИКС е воспоставен во 1995 г. заради мерење на напредокот кон глобалните цели за детската благосостојба, и е поддржан од технички тим во седиштето на УНИЦЕФ. Со него се обезбедуваат стандардни анкетни алатки кои може дополнително да се адаптираат за да одговорат на контекстот на земјата или на одредени интереси. Стандардната алатка МИКС содржи информации за образовното искуство, како и за други индивидуални и семејни индикатори. Подобен модул за попреченост во МИКС ќе биде лансиран во 2015 г. Модулот за училишната средина е во фаза на развој.

ДИЗ и ИМЖС се насочени кон индикатори за домаќинствата - кај ДИЗ, фокусот е повеќе на здравјето, а кај ИМЖС, повеќе на сиромаштијата - но се собираат и информации за образовниот статус на децата во домаќинството. Модул за попреченост е во фаза на развој кај ДИЗ. Постојат примери на ИМЖС кои опфаќаат информации за попреченоста, на пр., Анкетата за животниот стандард на домаќинствата во Виетнам, во 2006 г. Но, општо, прашањата за попреченоста во овие истражувања допрва треба да се насочат кон децата, што, како што се истакнува во Брошура 4, е важно.

Рамка 5: Примери на квантитативни и квалитативни податоци за мониторинг и евалуација на инклузијата

Квантитативни податоци

Број на ДНОУ, расчленети според карактеристики.

Процент на наставници кои секоја година добиваат континуирана обука за инклузија.

Процент на училишта со пристапни тоалети.

Квалитативни податоци

Ставови, вредности и норми за образованието.

Задоволство на родителите и децата со образованието.

Квалитет на комуникација меѓу родителите и наставниците.

За да дознаете повеќе, одете на:

- Лопез-Ачеведо, Г.П. Краузе и К. Мекеј (изд.), *Градење подобри политики: факти и детали за системите на мониторинг и евалуација*, Светска банка, 2012.
- УНИЦЕФ, веб-страница на МИКС на http://www.unicef.org/statistics/index_24302.html

Белешки

V. Примери на планови за мониторинг и евалуација: Србија и Јужна Африка

Клучни точки

- *Србија и Јужна Африка се два примера на земји во развој кои имаат воспоставено рамки - вклучувајќи индикатори - што може да се користат за следење и оценка на нивните напори за промовирање на инклузивното образование.*
- *Овие системи се засновани врз конкретни цели за политички реформи и вклучуваат индикатори за влезни елементи, излезни резултати и исходи.*
- *Во двете рамки се препорачува системите за податоци да се оценат во однос на достапноста и квалитетот на податоците како основа за развивање добро координиран, транспарентен и навремен систем за известување, со кој соодветно ќе се следат и ќе се оценуваат образовните практики и реформи.*

Србија

И покрај реформите во многу сфери на образованието, прашањето за негов мониторинг во Србија остана концепциски, институционално и правно најнедефинираната област на реформи. Немањето добро дефиниран и функционален систем придонесе кон множење на слабо координирани активности за мониторинг, а со тоа и кон различни анализи и заклучоци. Иако речиси секоја институција собира сопствени податоци, не постои усогласен систем со кој може да се генерира кохерентна слика за состојбата на образованието на национално и локално ниво.

Инклузивното образование беше воведено без дефинирана рамка на мерила, очекувани резултати и индикатори. Бидејќи Србија нема унифициран информатички систем за образование, не е можно да се добијат расчленети податоци по ученик или да се следи напредокот според основни варијабли - што е особено релевантно за следење на ранливите групи. Не се дефинирани улоги и одговорности за мониторинг на инклузивното образование.

Воведувањето на инклузивното образование во Србија беше проследено со низа обиди да се следи неговиот напредок и краен ефект. Меѓутоа, тие беа фрагментирани и во голема мера засновани на проекти, со помош на различни методологии и без можност за збирни податоци. Освен тоа, без јасно дефинирани национални мерила и очекувани резултати, не можеше стратешки да се оцени постигнатиот напредок или да се идентификуваат критичните области кои бараат програмско внимание.

Затоа, Србија презеде крупен напор да изработи рамка за следење на инклузивното образование, кој започна со преглед на законите и политиките за тоа, како и со анализа на постојниот информатички систем за мониторинг што постои во земјата, фокусирајќи се на тоа колку добро тој може да се искористи за изработка на индикатори за инклузија.

Институционалната рамка за мониторинг на образованието во Србија вклучува инспекторат, педагошки надзор, надворешна евалуација на училишното работење, самопроценки на училиштата, академски институции и национална база на податоци генерирана преку националниот ЕМИС.

Како резултат на тоа, беше развиена рамката за мониторинг на инклузивното образование - што ги опфаќа ниво 3 и 4 - врз основа на српското законодавство со кое се уредува инклузивното образование. Рамката се состои од индикатори на училишно, општинско и национално ниво, кои се во голема меѓусебна корелација и овозможуваат проток на информации во двете насоки (одоздола нагоре и одозгора надолу). Рамката и индикаторите вклучени во него се инспирирани од неколку системи во развиените земји што се разгледуваат во извештајот. Секое ниво од рамката има низа индикатори за влезните елементи, процесот, излезните резултати и исходот, кои се изработени да одговорат на конкретни прашања на национално, општинско или училишно ниво заради изработка на политики и активности. Во извештајот се зборува и за минималниот број на потребни индикатори, како и за поширок оптимален број. Тие се премногу бројни за да се разгледаат тука, но се достапни во извештајот наведен во библиографијата. Сите индикатори во рамката се во комбинација со кратки инструменти кои може да помогнат емпириски да се утврди присуството или нивото на развој на индикаторите. Кај повеќето, инструментите се наменети за различни корисници (на пр., прашалници за училишта, наставници, родители на децата од ранливите групи, самите ученици, како и протоколи за набљудување и листи за проверка). Инструментите се формулирани и организирани да бидат погодни за употреба на просветните работници, без потреба од специјална обука (наставници, директори, училишни психолози/педагози, итн.), како и на поамбициозни и поизискателни истражувачи и експерти. На овој начин, може да се извлечат ставовите на една засегната страна (на пр., наставниците или родителите) за повеќе области, да се споредат различните ставови на различните засегнати страни за помал број клучни прашања (на пр., квалитет на индивидуалниот образовен план), или да се прават комбинации, според желбите и потребите.

Формулирани се подмножество инструменти предвидени за училиштата и наставниците, и поврзани се со индикатори за процесот, така што истовремено да моделираат добро развиена форма на функционирање на инклузивното образование. Притоа, освен што даваат детална основа за проценка на инклузивното образование, тие имаат и поучна улога. Психолозите би рекле дека овие инструменти опфаќаат однесувања кои се сметаат за зона на проксимален развој на системот.

Слика 1: Нивоа и домени на мониторинг

Новиот систем со индикатори не може да се спроведе преку ноќ, па во извештајот се зборува за тоа како сегашната рамка за мониторинг може да се употреби при преминот во идната рамка. Во моментот, достапните информации треба да се користат за самоевалуација на секое од трите нивоа - национално, општинско и училишно. Кога ќе се изработат нови индикатори, тие треба да се користат. Исто така, кога новите индикатори треба само малку да се модифицираат во актуелниот систем, тоа треба да се направи. И конечно, при евалуацијата треба експлицитно да се даде осврт на прашањата за инклузија и каде актуелниот систем со индикатори има недостатоци. Потребен е долгорочен план за развивање капацитет за изработка на целосна низа индикатори.

Во извештајот се наведува колку е важно да се назначат клучни поединци (или оддели) за координација на собирањето, обработката и дисеминацијата на податоците, и да се обезбеди соодветна обука. Исто така, корисниците треба да го прифатат, разберат и да преземат одговорност за собирањето податоци.

Јужна Африка

Во 2008 г., беше воспоставена Програмата за грижа и поддршка при настава и учење (ЦСТЛ), започната од Јужноафриканската заедница за развој, заради развивање модел на инклузивно образование со кој ќе се даде осврт на широка низа потреби на ранливите деца. Јужна Африка ја адаптира ЦСТЛ во насока на реформирање на својот систем кон поголема инклузија. Во 2010 г., јужноафриканското Министерство за основно образование изработи низа упатства за инклузивни училишта⁸. Ова значи внимание врз:

- Развој на училиштето, вклучувајќи ја и улогата на управата.
- Развој на наставниците, вклучувајќи обука, услуги за поддршка, наставни практики и поддршка за однесувањето.
- Партнерства, вклучувајќи и соработка во заедницата, меѓу наставниците, учениците и родителите, но и меѓу училиштата.
- Потреби за наставна програма и оценување на наученото.
- Физички и материјални ресурси и пристапност.

Беше развиена Рамка за мониторинг, евалуација и известување (МЕИ)⁹ со цел да се информира Владата за спроведување на ЦСТЛ, и да се помогне при развивањето и спроведувањето на нејзините принципи во поширокиот образовен систем на Јужна Африка. Како и во Србија, ова започна со преглед на законите и политиките, како и со мапирање и проценка на постојните извори на податоци, и мапирање на влезните елементи, активностите, излезните резултати и исходите на програмата.

Ова послужи како основа за низа индикатори. Принципите втемелени во изработката на овие индикатори се дадени во Рамка б. Индикаторите спаѓаат во категориите:

- Резултати на ниво на исход, како на пр., стапки на запишување и напуштање, и процент на ученици што исполнуваат одредени стандарди.
- Нутритивна поддршка.
- Унапредување на здравјето.
- Безбедност и заштита.
- Психо-социјална поддршка.
- Поддршка при реализација на наставната програма.
- Конаставна поддршка.
- Инфраструктура, водовод и канализација.
- Материјална поддршка.

Рамка 6: Принципи за информирана изработка на индикатори	
Принцип	Одговор
Релевантност: Индикаторот е потребен и корисен.	Индикаторот е логично поврзан со програмските области и приоритети. Индикаторот треба да додаде вредност кон разбирањето на ефектите од програмата и обемот и опсегот на услугите.
Технички особености.	Индикаторот е сигурен и валиден. Собраните податоци треба да може да се расчленуваат на различни нивоа. Иако во образовниот систем се собираат голем дел од податоците, треба да може тие да се расчленат за да се извести околу пилот-училиштата кои имаат ГПНУ во споредба со општите училишта.
Изводливост: Изводливо е да се собираат и да се анализираат податоци.	Индикаторот е дел од рутинско известување на надлежното министерство, и постојат системи за собирање, анализирање и известување податоци. Известувањето на податоците не е поврзано со конкретен проект, туку е дел од националните стратешки приоритети за да се создадат услови со кои се олеснува ефективна настава и учење. Постојат системи за собирање податоци, а собирањето податоци е интегрирано во воспоставени практики на известување.
Индикаторот е целосно дефиниран.	Табели со детална спецификација на индикаторите ќе ја придружуваат рамката за МЕИ. Ќе се извлечат дефиниции од дефинициите употребени во постојните студии и во рутинското известување на владините институции, за да се обезбеди усогласеност меѓу рамките за известување.
Индикаторот бил тестиран на терен, т.е. употребен во пракса.	Кога е можно, индикаторите одразени во рамката ГПНУ се дел од рутинско известување на Министерството за основно образование или на друго министерство. Индикаторите кои не се засновани врз владини стандарди за известување се извлечени од веродостојни и потврдени истражувања.
Користење на повеќе извори на податоци.	Кога има повеќе од еден извор на податоци за истиот индикатор, сите извори и појдовни податоци се вклучени во рамката за да се збогати разбирањето на одредена појава.
<i>Република Јужна Африка, Министерство за основно образование, „Грижа и поддршка за наставата и учењето: рамка за мониторинг, евалуација и известување“, верзија 8, декември 2013.</i>	

Повторно, целосната листа со индикатори е преобемна за да се вклучи во оваа брошура, но додатокот содржи брза листа за проверка на инклузијата од Јужна Африка. Како што јасно се наведува во извештајот, известувањето не е цел сама по себе, туку начин да се обезбедат докази за подобрување на политиките. Затоа, меѓу сите заинтересирани страни, треба да се воспостави процес на редовно, транспарентно и навремено известување кое ќе се вгради во непрекинато управување и планирање на политиките.

За да дознаете повеќе, одете на:

- Рамка за мониторинг на инклузивното образование во Србија, 2014, што може да се најде на <http://www.unicef.rs/files/Okvir-za-pracenje-inkluzivnog-obrazovanja-u-Srbiji-eng.pdf>
- Република Јужна Африка, Министерство за основно образование, „Грижа и поддршка за наставата и учењето: рамка за мониторинг, евалуација и известување“, верзија 8, декември 2013.
- Република Јужна Африка, Министерство за основно образование, „Упатство за целосна услуга/инклузивни училишта: Бела книга 6, образование за посебни потреби, градење систем за инклузивно образование и обука“, 2010.

Белешки

VI. Резиме

Успешните реформи во политиките налагаат цврст процес на планирање, мониторинг и евалуација. Во однос на инклузивното образование, анализата на состојбата, во која се комбинира преглед на политиките и законодавството со квантитативни и квалитативни податоци, може да ги открие бариерите и тесните грла за децата кои не одат на училиште. Во оваа серија брошури се разгледуваат клучните прашања што треба да се опфатат во таква студија, вклучувајќи и изработка на индикатори. Таа може да се користи за креирање политики, утврдување приоритети и поставување реални, значајни цели. Со системот за мониторинг може да се утврди колку успешно земјата се движи кон остварување на својата политика, а потоа со добро осмислена евалуација може да се измери нејзиниот ефект. Освен тоа, добро осмислената евалуација може да послужи како основа за следната анализа на состојбата потребна за трасирање на следните чекори на патот кон целосна инклузија.

Белешки

Поимник

Конвенцијата за правата на лицата со попреченост и нејзиниот Факултативен протокол (A/RES/61/106) беше усвоена на 13 декември 2006 г. во седиштето на Обединетите нации во Њујорк, а беше отворена за потпишување на 30 март 2007 г. Имаше 82 потписници на Конвенцијата, 44 потписници на Факултативниот протокол, и една ратификација на Конвенцијата. Ова е најголем број на потписници во историјата на конвенциите на ОН на денот на отворање. Таа е прв сеопфатен договор за човекови права во 21 век и е првата конвенција за човекови права која беше отворена за потпишување од организациите за регионална интеграција. Конвенцијата стапи на сила на 3 мај 2008 г.¹⁰ За повеќе информации, посетете ја: <http://www.un.org/disabilities/>.

Попреченост е резултатот од интеракцијата меѓу долгорочните физички, ментални, интелектуални или сетилни оштетувања и различните пречки во средината кои може да го попречат целосното и ефективно учество на поединецот во општеството на рамноправна основа со другите.

Инклузијата се однесува на препознавање на потребата за трансформирање на културата, политиките и практиките во училиштето за да се одговори на различните потреби на секој ученик поединечно, како и обврска за отстранување на пречките што ја попречуваат таа можност.

Инклузивното образование е „процес на третирање и одговарање на разновидните потреби на сите ученици преку поголемо учество во учењето, културата и заедницата, како и преку намалување на исклученоста во, и од образованието. Тоа вклучува промени и модификации на содржината, пристапот, структурите и стратегиите, со заедничка визија која ги опфаќа сите деца од соодветната возраст и со убедување дека државата има обврска да обезбеди образование за сите деца.“¹¹

Информатички систем за управување со образованието. ЕМИС се состои од процес на собирање, збирно прикажување и известување податоци за училиштата. Тој опфаќа формулари за собирање податоци и систем за дистрибуција и собирање на тие формулари, метод на електронско внесување на податоците, креирање индикатори на училишно, општинско и на национално ниво, и конечно, низа стандардни извештаи со овие податоци, кои се усогласени низ времето, заради следење на успешноста на образовниот систем.

Вашингтонската група за статистика на попреченоста е група формирана од Статистичката комисија на ОН за да излезе со препораки за подобри меѓународно споредливи мерења на попреченоста, заради мониторинг и евалуација. Членството во неа е отворено за националните статистички служби во сите земји-членки на ОН. Статистичката комисија на ОН ги именува своите групи по првиот град каде ќе се сретнат, па оттука и името Вашингтонска група. Нивниот веб-сајт е http://www.cdc.gov/nchs/washington_group.htm

Библиографија

Бут, Тони и Мел Ајнскоу, Индекс за инклузија: развој на учење и учество во училиштата, Центар на студии за инклузивно образование.

Еванс, Питер, Прирачник за собирање податоци околу преваленцата на децата кои не одат на училиште и за децата со оштетување и попреченост во земјите во развој, Глобално партнерство за образование, 2013.

Лопез-Ачеведо, Г.П. Краузе и К. Мекеј (изд.), *Градење подобри политики: факти и детали за системите на мониторинг и евалуација*, Светска банка, 2012.

Рамка за мониторинг на инклузивното образование во Србија, 2014 на <http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2014/11/Okvir-za-pracenje-inkluzivnog-obrazovanja-u-Srbiji-eng.pdf>

Република Јужна Африка, Министерство за основно образование, „Грижа и поддршка за наставата и учењето: рамка за мониторинг, евалуација и известување“, верзија 8, декември 2013.

Република Јужна Африка, Министерство за основно образование, „Упатство за целосна услуга/инклузивни училишта“, 2010.

Томас, М. и Н. Барнет, „Поглавје 4: Финансирање на потребите на децата кои не одат на училиште“, во УНИЦЕФ, *Исполнување на неисполнетото ветување за образование за сите: наоди од глобалната иницијатива за децата кои не одат на училиште*, 2015.

УНИЦЕФ, „Резултати од мониторингот за правичен систем: белешка за алатките и активностите во поддршка на МРПС во образовниот сектор“, 2015.

УНИЦЕФ, „Того: Резиме на резултатите: постигнување еднаквост во пракса“, 2015.

Додаток: Листа за проверка на инклузијата од Јужна Африка

КОЛКУ Е ИНКЛУЗИВНА ВАШАТА УЧИЛИШНА/ОПШТИНСКА/СТАРАТЕЛСКА ЗАЕДНИЦА?

Листа за проверка на училиштето: Дали училиштето ги почитува принципите на инклузија?
Училиштето е инклузивен центар за учење, грижа и поддршка кога:

1. Училишна управа и администрација

1.1 Политики и документи: Училиштето (персоналот, управата и учениците, кога е потребно) има пристап до клучните документи за политиките:

	<i>Задолжителни документи за училиштата:</i>	Да	Не	Коментар
1	Устав на Јужна Африка			
2	Закон 84 за училишта на Јужна Африка од 1996 г.			
3	Закон 27 за национална образовна политика од 1996 г.			
4	Закон 38 за децата од 2005 г. (изменет со Законот 41 за децата од 2007 г.)			
5	Бела книга 6 за образование			
6	Изјава за националната наставна програма			
7	Закон 76 за вработување просветни работници, 1998 г.			
8	Нормативи и стандарди за просветни работници			
9	Ресурсен водич за помош на училиштата во изработка на план за развој			
10	План на вашето училиште за ХИВ и СИДА			
11	Национална политика за ХИВ и СИДА			
12	Мерки за превенција и постапување при ученичка бременост			
13	Образовна политика: школарина			
14	Национална политика за училишни униформи			
	<i>Документи за правата на детето:</i>	Да	Не	Коментар
	Освен 1, 4, 5, 12, 13 и 14:			
15	Конвенција на Обединетите нации за правата на детето, 1989 г.			
16	Африканска повелба за правата и благосостојбата на детето			

1.2 Училишни/општински структури: Училиштето/општината ги има следниве целосно воспоставени функционални структури:

		Да	Не	Докази
1	Управен тим (се комбинира со институцион. тим за поддршка (ИТП)/училишен тим за поддршка (УТП)): со сите поткомисии			Имињата се ставени на огласната табла; записници од состаноци на ИТП/УТП
2	ИТП/УТП со 3-те комисии со портфолио, особено комисијата со портфолио за поддршка на учениците (КППУ)			Имињата се на огласната табла; записници од состаноци на ИТП/УТП

3	Училишен управен одбор: со сите поткомисии			Имињата се во досиејата кај директорот
4	Ученички претставнички структури (класни заедници, и сл.)			Имињата се запишани и прикажани на огласната табла
5	Формирани се и функционираат стручни наставнички активи			Наставниците редовно се среќаваат за да зборуваат околу начините за подобрување на практиката и училишните услови

2. Функционалност на училиштето

2.1 Функционалност на тимовите: Училиштето го применува следново:

		Да	Не	Докази
1	Плановите за развој на училиштето се изработуваат преку соработка и опфаќаат планови за грижа и поддршка на децата			Училишните планови кај директорот
2	ИТП/УТП се состанува еднаш месечно за да разговара за поддршката на учениците со пречки			Дневниот ред и записниците се доставени и достапни на барање
3	ИТП/УТП со трите комисии, особено комисијата за поддршка на учениците			Имиња на огласна табла; записници од состаноци; присуство на состаноците
4	Училишен управен одбор: со сите поткомисии (на пр., за финансии и сл.)			Имињата во досиејата кај директорот; записници од состаноци
5	Ученички претставнички структури (класни заедници, и сл.)			Имињата во досиејата кај директорот; и на огласната табла

2.2 Општинска/училишна пракса, пракса в училница:

		Да	Не	Докази
1	Наставниците ги проверуваат, идентификуваат и ги евидентираат имињата на учениците со пречки			За секој ученик достапен е комплетен профил
2	Наставниците по потреба користат мерки за поддршка в училница			Достапен е регистар на ученици со пречки
3	Наставниците им ги посочуваат сериозните пречки на тимовите за поддршка			Се пополнуваат обрасци за учениците на кои им треба поддршка
4	Наставниците и тимовите за поддршка изработуваат индивидуални планови за учениците со пречки			Изработените индивидуални планови се достапни на барање
5	ИТП/УТП соработува со општинскиот тим и со мултисекторските партнери при добивање поддршка за учениците			Општинскиот тим води евиденција за ранливите ученици и соработува со партнерите за поддршка
6	ИТП/УТП, училиштето и општинскиот тим водат прецизна евиденција за ранливите ученици и за добиената поддршка			Регистри во кои ранливите случаи се следат и се достапни на барање
7	Училиштето редовно ги повикува родителите и старателите заради разговор околу напредокот и потребите за поддршка на учениците			Известување за средбите; дневниот ред; регистри за присуство на родителите; евиденција на настаните и деновите на опслужување
8	Училиштето соработува со Управниот одбор околу помош и поддршка на ранливите деца и нивните семејства за пристап до правото на услуги од надлежните (владини институции и други даватели на услуги)			Евиденцијата за настаните на собирање и давање услуги достапна на барање; евиденција на министерството за упатени и третирани случаи; деца кои добиваат услуги
9	Наставниците ја планираат наставата имајќи ги на ум различните стилови на учење, способности и контексти на учениците			Дневни подготовки на наставниците; работни тетратки на учениците; евиденција за оценувањето; децата со пречки добиваат потребно внимание

10	Училиштето создава можности за децата и нивните родители и старатели да учествуваат во неговата работа			Отворени училишни денови; училишни средби; состаноци-агенди на Управниот одбор, заеднички одлуки; девојчињата предводат активности (поголемо учество)
11	Наставниците користат позитивни мерки за дисциплинирање на проблематичните ученици, создавајќи позитивна средина за учење			Нема поплаки за телесно казнување; децата со задоволство посетуваат настава
12	Наставниците внимаваат на злоупотреба и веднаш ги пријавуваат случаите			Случаите на злоупотреба се пријавуваат и се решаваат; постојат конкретни мерки за заштита на девојчињата
13	Училиштето ја гради свеста за правата преку настани за одбележување на правата на децата			Бр. на одржани настани; регистри за присуство на учесници; активно учество на структурите (тимовите, ученичките заедници, одборот)
14	Училишни буџети за грижа и поддршка на ранливите деца			Училишни буџети и сметки
15	Училишната програма за исхрана тече ефективно			Извештаи за програмата на исхрана

3. Поширока училишна средина, заедно со општи аспекти на функционалност

		Да	Не	Докази
1	Училишната инфраструктура (згради, објекти и сл.) одговара на децата од сите возрасти, нивниот пол и физички способности			Училиштето има рампи за децата со попреченост, водоснабдување, канализација - погодни за потребите на сите возрасти; приватност за девојчињата
2	Училиштето се одржува уредно и чисто со помош на училишниот персонал, децата и родителите/заедницата			Видливи знаци на чисто училиште; се чисти секојдневно
3	Училиштето е оградено и има безбедносни мерки за заштита на децата			Училиштето има ограда и чувари; дежурни наставници за време на одморите
4	Заедницата околу училиштето (вклучувајќи ги и компаниите) се свесни за правата на децата и за своите обврски за заштита на децата			Одржани настани за застапување; достапна евиденција за училиште средби; заедниците наоколу го поддржуваат училиштето во грижата и поддршката на децата
5	Има бујна училишна градина со која се дополнува програмата за исхрана и која се користи при образованието на децата (децата помагаат во одржувањето на градината)			Бујна училишна градина; видно учество на децата и заедницата
6	Училиштето започнува и завршува навреме			Училишна евиденција; видлив ред во текот на училишниот ден
7	Има компетентни наставници за секој клас			Децата се успешно вклучени на часовите; со задоволство доаѓаат на настава
8	Класовите се со разумна големина и не се преполни			Училишните имаат доволно простор за учениците
9	Наставниците се однесуваат професионално - точно, подготвеност за час и општо однесување (без злоупотреба на супстанции)			Општ ред за време на часовите
10	Директорот и управата на училиштето активно поддржуваат остварување на правата на децата			Во училиштата е видно континуирано лидерство

Забелешка:

ИТП/УТП: Институционален тим за поддршка/училишен тим за поддршка

ТУУ: Тим на училишна управа

УУО: Училишен управен одбор

ОТП: Општински тим за поддршка

ПУС: Претставнички ученички совет

ФУСНОТИ

1. Томас, М. и Н. Барнет, „Поглавје 4: Финансирање на потребите на децата кои не одат на училиште“, во УНИЦЕФ, *Исполнување на неисполнетото ветување за образование за сите: наоди од глобалната иницијатива за децата кои не одат на училиште*, 2015.
2. Пример за таква ревизија во В. Британија може да се најде на <http://www.accessaudits.com/wp-content/uploads/2014/06/FREE-SCHOOL-ACCESS-AUDIT-CHECKLIST.pdf>
3. Бут, Тони и Мел Ајнскоу, Индекс за инклузија: развој на учењето и учеството во училиштата, Центар на студии за инклузивно образование.
4. Веб-страницата на УНИЦЕФ за МИКС може да се најде на http://www.unicef.org/statistics/index_24302.html
5. Еванс, Питер, Прирачник за собирање податоци околу преваленцата на децата кои не одат на училиште и за децата со оштетување и попреченост во земјите во развој, Глобално партнерство за образование, 2013.
6. Како што се вели во делот за мониторинг, методот може да послужи за сумирање на состојбата со инклузијата во еден индекс.
7. Лопез-Ачеведо, Г.П. Краузе и К. Мекеј (изд.), *Градење подобри политики: факти и детали за системите на мониторинг и евалуација*, Светска банка, 2012.
8. Република Јужна Африка, Министерство за основно образование, „Упатство за целосна услуга/инклузивни училишта: Бела книга за образование 6, образование за посебни потреби, градење систем на инклузивно образование и обука“, 2010.
9. Ibid.
10. Обединети нации, <http://www.un.org/disabilities/default.asp?navid=15&pid=150> [пристапено на 3 август 2014 г.]
11. УНЕСКО (2005) *Упатства за инклузивност: обезбедување пристап до образование за сите*, Париз.

Белешки

